

ЧЕТВРТА НАСТАВНА ЦЕЛИНА: Сукоб Шта урадити ако не мислимо исто?

Појам мира има важну културну димензију. Традиционално, у културама Далеког истока, мир има више везе са унутрашњим миром (мир у нашим мислима и срцима), док се у западном свету сматра да је мир изван појединача (одсуство рата или насилних сукоба). У Индији, на пример, реч за мир је „сханти“, што подразумева савршен ред ума или мир у уму. Ганди је своју филозофију и стратегију заснивао на појму који се зове „Ахимса“ што, отприлике, значи „обуздати се од свега што је иоле штетно“. Он је рекао: „Дословно говорећи, Ахимса значи ненасиље. Али за мене има много веће, неописиво веће, значење. То значи да не можете никога повредити, не можете пружити уточиште лошим мислима, чак ни у вези с онима које сматрате својим непријатељима. Онај ко следи ову доктрину, нема непријатеља.“ У традицији Маја, мир се односи на појам благостања и повезује се с идејом савршеног баланса између различитих подручја нашег живота.

„Позитиван мир“ описује стање у којем се колективна воља усмерава ка промовисању мира и отклањању препрека миру. Обухвата посвећеност друштвеној правди, а на тај начин се промовише идеја да је мир одсуство страха, насиља или рата. Обухвата и посвећеност ненасилном решавању сукоба и покушава да подстакне капацитете појединача и група како би се на конструктиван начин носили са социјалним проблемима. За едукаторе ЕДЦ то такође значи промовисање демократских процеса у разреду, усмеравајући се на питања моћи или њене злоупотребе, као и свакодневно охрабривање вештина слушања и конструктивног разговора, те решавања сукоба¹³.

Да ли је насиље природно? Многи људи су уверени да су људска бића по природи насилна, а последица тога је да у нашим животима и друштвима не можемо избећи ратове, сукобе и насиље уопште. Стручњаци у овој области тврде да можемо избећи насилничко размишљање, осећања и деловање. Севиљска изјава о насиљу, коју је 1986. године развила група професора и научника из многих земаља ово потврђује изјављујући:

- “1. Научно је нетачно тврдити да смо од наших предака наследили потребу за ратовањем (...) Вођење рата искључиво је људски феномен и не налазимо га код животиња (...).
2. Постоје културе које нису ратовале вековима, као и културе које ратују често само у одређеним раздобљима (...).
3. Научно је нетачно тврдити да је рат или било који други облик насилног понашања генетски програмиран у људској нарави (...).
4. Научно је нетачно тврдити да људи имају “насиљан ум” (...) наше деловање је обликовано тиме како смо условљени и социјализовани (...).”

Већина нас је условљена нашим окружењем па реагујемо агресивно и насилно. Учимо да мислимо, осећамо и да се понашамо агресивно, у неким случајевим насилно. Где год живимо, изложени смо друштвеном и културном притиску који нас условљава да стално читамо о насиљу, гледамо насиље и слушамо о насиљу. Телевизијске емисије, рекламе, новине, видео игрице, те филмска и музичка индустрија, увелико доприносе овој ситуацији. Пре него уђе у пубертет дете је видело на хиљаде убистава и сцена насиља само гледајући телевизију. Наша модерна друштва се, свесно или несвесно, не извињавају за насиље. Насиље се посматра као нешто што има позитивну вредност. У већини култура се рећи "не" насиљу и избегавање

¹³ Извор: „COMPASS, a manual for human rights education with young people“, Council of Europe, Strasbourg, 2002, 376ff.

физичког насиља или сукоба, може посматрати као знак слабости, посебно код мушкараца који осећају велики притисак својих вршњака још од веома ране доби.

За додатне информације видети додатни материјал за наставнике на крају ове целине¹⁴.

Образовање за демократско грађанство и људска права

Кроз ову серију часова ученици ће:

- побољшати увид у механизме који стоје у позадини сукоба;
- побољшати увид у ненасилно решавање сукоба;
- побољшати способност да се носе са сукобима у свом властитом окружењу;
- побољшати способност да схвате гледишта и потребе свих страна укључених у сукоб;
- побољшати увид у међусобно супротстављена људска права;
- побољшати своје критичко размишљање о употреби насиља;
- побољшати свој увид у то како савладати насиље с којим су суочени;
- бити стимулирани да сукобима приђу на ненасилан начин.

¹⁴ Извор: "COMPASS", a manual for human rights education with young people" Council of Europe, Strasbourg 2002, 380.

Наставна целина 4: Сукоб

Шта урадити ако се не слажемо?

Тема часа	Васпитно-образовни циљеви часа	Задаци	Наставна средства	Методе
Лекција 1 : Решавање сукоба	Увођење приступа шест корака у решавању сукоба.	Анализирати сукоб; пронаћи решења.	Наставни лист 4.1	Рад у малим групама.
Лекција 2 : Примена приступа шест корака	Учење о примени приступа шест корака.	Анализирати сукоб; пронаћи решења у корист обеју страна.	Наставни лист 4.1 Наставни лист 4.2	Рад у малим групама.
Лекција 3: Кад људска права стоје у супротности	Учење о томе како препознати и анализирати ситуације у којима су људска права супротстављена.	Анализирати ситуацију у којој су људска права у супротстављена.	Наставни лист 4.3 Наставни лист 5.2	Рад у малим групама. Критичко размишљање.
Лекција 4 : Прибегавање насиљу	Развијање критичког размишљања о прихватљивости употребе насиља и о личном понашању.	Размислити о употреби насиља и о личном понашању.	Наставни лист 4.4	Рад у малим групама. Критичко размишљање.

Материјал за наставнике о Међународном хуманитарном праву

Шта је међународно хуманитарно право?

Међународно хуманитарно право (МХП) садржи хуманитарна начела и међународне уговоре с намером да се заштите животи људи и да се ублажи страдање војника и цивила за време војних сукоба. Његови основни законски документи су споразуми Женевске конвенције из 1949. године, четири споразума која су потписале готово све земље у свету. Споразуми дефинишу основна права војника који не учествују у даљој борби због рањавања, болести или заробљеништва, те права цивила. Додатни Протоколи из 1977. године, који употпуњују Женевске конвенције, проширују та права.

Кога штити МХП? Да ли МХП штити мене?

МХП штити рањене, болесне или заробљене припаднике оружаних снага и цивиле. Рањени и болесни борци, којој год националности да припадају, морају бити збринуте у складу са одредбама Прве женевске конвенције. Они не могу бити убијени, мучени или изложени биолошким експериментима. Морају такође имати одговарајућу заштиту против пљачке или било каквог лошег поступања. Конвенција штити и медицинске раднике, војно верско особље, војно-медицинске зграде и мобилне јединице.

Рањени, болесни, те војници који су претрпели бродолом на мору под заштитом су Друге женевске конвенције. Они примају исту заштиту као војници на копну, уз додатне услове везане за море. Бродови-болнице су такође заштићени.

Према ратним затвореницима, које штити Трећа женевска конвенција, мора се поступати хумано; мора им се обезбедити адекватан смештај, храна, одећа и здравствена заштита. Не смеју да буду мучени или изложени медицинским експериментима, морају бити заштићени од насиља, увреда и јавне знатижеље. Затворени ратни дописници и цивили који имају дозволу да прате војску, такође имају овај статус.

Цивиле штити Четврта женевска конвенција. Стране у сукобу морају да у сваком тренутку разликују цивиле од војника, и да усмере своје операције искључиво против војних циљева. Цивилима мора бити дозвољено да живе нормално, колико је то могуће. Морају бити заштићени од убистава, мучења, пљачке, одмазде, уништавања имовине и заробљеништва. Мора се поштовати њихова част, породична права и верска уверења. Окупаторске силе морају осигурати и дозволити сигуран доток хране и медицинских средстава, постављање болница и сигурних зона за рањене, болесне, старе, децу, труднице и мајке мале деце. Ова Конвенција пружа посебну заштиту женама и деци. Болничко особље које се брине о овим појединцима, такође се мора поштовати и заштитити.

Женевске конвенције апелују на хуманитарну помоћ Међународног комитета Црвеног крста (МКЦК), Црвеног крста и Црвеног полумесеца националних друштава или других непристрасних хуманитарних организација, које су овластиле сукобљене стране.

Правимо ли разлику између хуманитарног права и људских права?

Да, али се она међусобно допуњују. Оба желе да заштите појединце од насиља и да сачувају људско достојанство, али се појављују у различитим условима и имају различите суштинске документе. МХП се примењује у време оружаних сукоба како би се ограничила патња проузрокована ратом, и заштитили они који су пали у руке супротне стране. Примаран фокус МХП је очување основних права рањених, болесних бораца, ратних заробљеника и цивила. Право за заштиту људских права се примењује у време мира или рата, али је основни задатак

заштитити људе и њихова, међународно призната, цивилна, политичка, економска, социјална и културна права која крше владе.

Шта каже МХП по питању деце-војника?

Хуманитарно право забрањује деци да учествују у борбама, али деца-војници и даље представљају озбиљан проблем у многим деловима света. МХП захтева да се деца млађа од петнаест година, не би смела регрутовати у војне снаге, те да треба предузети „све могуће мере“ како би се осигурало да они не учествују директно у борбама. У регрутовању оних између петнаест и осамнаест година, приоритет се мора дати оним најстаријима (Члан 77, Протокол I). На несрећу, број деце која постају војници, било добровољно или силом, у порасту је. Деца која живе у просторима где су присутни сукоби, посебно она која су одвојена од својих породица или су маргинализована на друге начине, могу постати потенцијални регрути. Деца су често присиљена да се придуже оружаним групама или да постану деца-војници како би преживели.

Када се примењује МХП?

МХП се примењује код оружаних сукоба (рат) између народа (међународни оружани сукоб) или унутрашњих оружаних сукоба, као што су грађански ратови.

Да ли МХП важи и за терористичке нападе од 11. септембра 2001?

Иако је 11. септембар 2001. године донео смрт и уништење на степену који можемо повезати са оружаним сукобом, није јасно да ли се примјењује МХП. МХП се примењује у оружаним сукобима између држава (међународни оружани сукоб) или унутрашњим оружаним сукобима, попут грађанских ратова. Да је шокантне нападе на цивилне циљеве у Њујорку и Вашингтону починила терористичка мрежа која делује самостално, онда би они представљали страшне злочине, а не дела рата код којих се примењује МХП.

Да ли МХП обезбеђује посебну заштиту женама?

Да. Иако жене уживају једнаку законску правну заштиту као и мушкарци, Женевске конвенције признају принцип да „жене треба да се третирају с пуним поштовањем због њиховог пола“ (члан 12. I и II Женевска конвенција, члан 14. III Женевска конвенција). То значи да је обезбеђена додатна заштита како би се нагласиле посебне потребе жена које произлазе из родних разлика, части и скромности, трудноће и рађања деце. На пример, жене, војни заробљеници или затвореници, морају бити у одвојеним просторијама од мушкараца, под сталним надзором других жена. Жене би требало да буду заштићене од силовања, присилне проституције или било ког другог облика недоличног напада“ (IV Женевска конвенција, члан 27, 75 и 76. Протокол I). Труднице, родиле и дојиље морају, такође, имати приоритет (члан 70. Протокол I). Како бисте научили више о питањима у вези жена у оружаним сукобима, погледајте недавну студију о „Женама суоченим с ратом“ на www.womenandwar.org.

Како МХП штити децу?

МХП забрањује нападе на цивиле и посебно наглашава заштиту деце. Сви цивили се морају заштити од убистава, мучења, пљачки, одмазде, уништавања имовине. Морају се поштовати њихова част, породична права и верска уверења. Окупаторске силе морају обезбедити и дозволити сигуран доток хране и медицинске опреме, постављање болница и сигурних зона за рањене, болесне, старе, децу, труднице и мајке мале деце. Посебне одредбе односе се на заштиту деце која су без родитељске пратње, психосоцијалних потреба те комуникације унутар породице.

Деца млађа од петнаест година, која су сирочад или су одвојена од својих породица, морају бити збринута. Мора им бити омогућено да поштују своју веру, као и школовање.

Да ли се убијање цивила у току рата сматра кршењем МХП?

Главни циљ МХП је заштита цивила. Према IV Женевској конвенцији, цивили се морају штитити од убистава и мора им се дозволити да воде нормалне животе, ако безбедност то

допушта. Додатни Протокол I из 1977. обезбеђује додатне детаље за проширење заштите цивила у међународним оружаним сукобима. Иако су Сједињене Америчке Државе потписале Протокол I, он још увек није ратификован. Па ипак, САД су нагласиле да ће се придржавати ових одлука које многи сматрају кодификацијом општеприхваћеног обичајног права, ствараног стотинама година.

Основно правило, на принципу разликовања, описано је у члану 48. Протокол I, који каже: „Да би се обезбедило поштовање и заштита цивилног становништва и цивилних објеката, стране у сукобу треба да у сваком тренутку разликују цивилно становништво од војске, као и цивилне од војних објеката. Своје војне операције треба да усмере само против војних објеката.“ Како би се забранили директни напади, МХП, такође забрањује насумичне нападе на цивиле. Они се могу десити, на пример, када напад оружаних снага на војни циљ не узима у обзир претеране негативне последице на цивиле (члан 41. Протокола I).

Међутим, нису сва страдања цивила незаконита за време рата. МХП не ставља оружани сукоб ван закона, већ покушава да уравни тежи правно признато право једне нације да легитимно нападне војне циљеве током рата, с правом да се цивилно становништво заштити од непријатељског деловања. Другим речима, узимајући у обзир природу ратовања, МХП унапред очекује одређену количину „коллатералне штете“ која понекад, нажалост, укључује и цивилне жртве.